

Biblioteksplan

för Hedemora kommun
2011-2014



Hedemora stadsbibliotek

Innehåll		sid
1.	Bakgrund och syfte	2
1.1	Utvärdering	2
1.2	Måldokument	2
2.	Hedemora kommun – nuläge	3
2.1	Befolkning och näringsliv	3
2.2	Vård och omsorg	3
2.3	Barn och utbildning	4
2.4	Föreningsliv och studieförbund	4
2.5	Minoriteter	5
3.	Biblioteksverksamheten i Hedemora – nuläge	5
3.1	Folkbibliotek	5
3.2	Skolbibliotek	6
3.3	Gymnasiebibliotek	7
3.4	Övriga bibliotek	7
4.	Omvärldsanalys	7
4.1	Hedemora kommun	7
4.2	Biblioteksverksamheten	8
5.	Utvecklingsområden	8
5.1	De små barnen	9
5.2	Barn i grundskoleålder	9
5.3	Ungdomar i gymnasieålder	9
5.4	Det livslånga lärandet	10
5.5	Särskilda tjänster och tillgänglighet	10
5.6	Medier och IT-tjänster	11
5.7	Programverksamhet	11
6.	Utvärdering och revidering av biblioteksplanen	12

Bilagor

1. Bibliotekslagen SFS 1996:1596, tillägg SFS 2004:1261
2. UNESCO:s folkbiblioteksmanifest
3. UNESCO:s skolbiblioteksmanifest
4. Mål för biblioteksverksamheten i Hedemora kommun, BUN 2004-05-05, § 89.
5. FN:s barnkonvention

1. Bakgrund och syfte

2005-01-01 kompletterades bibliotekslagen (SFS 1996:1596) med § 7a (SFS 2004:1261):
”Bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet skall samverka. Kommuner och landsting skall anta planer för biblioteksverksamheterna”.

”En biblioteksplan avser ett politiskt förankrat styrande dokument som omfattar en analys av det samlade biblioteksbehovet i en kommun och åtgärder för hur dessa behov skall tillgodoses. Biblioteksplanen skall förutom folkbiblioteksverksamheten också innefatta biblioteksbehovet vad gäller utbildning, omsorg, vård och näringsliv” /Svensk biblioteksforening/.

Vid kommunfullmäktige 2007-02-20, §5, fastställdes ”Biblioteksplan för Hedemora kommun 2007-2010” i enlighet med utarbetat förslag av Barn- och utbildningsnämnden.

1.1 Utvärdering

Utvärdering och revidering av befintlig biblioteksplan har skett under maj-september 2010 och resulterat i förslag till en ny biblioteksplan avseende åren 2011-2014.

Utvärderingen visar på att verksamheten årligen upprättat en verksamhetsplan med utgångspunkt från biblioteksplanens ”utvecklingsområden”. Uppföljning har skett löpande samt vid bokslut. Biblioteksplanen har alltså fungerat som ett styrdokument för verksamheten. En uppföljning av planen bör framledes även ske i verksamhetsberättelsen.

Ur politisk synvinkel har den nuvarande biblioteksplanen visat på en inriktningsvilja där det ibland har varit svårt att balansera innehållet i den fastställda planen med rådande ekonomiska förutsättningar. För att medvetenheten kring själva styrdokumentet ska öka är det önskvärt med påminnelser av planen emellanåt, t.ex. genom information, återkoppling på inriktningsmål samt vid politiska beslut som kraftigt skiljer sig från biblioteksplanen.

1.2 Måldokument

De dokument som fortfarande är styrande för biblioteksverksamheten och ligger till grund för biblioteksplanen är:

- Bibliotekslagen SFS 1996:1596, tillägg SFS 2004:1261 (bilaga 1)
- UNESCO:s folkbiblioteksmanifest (bilaga 2)
- UNESCO:s skolbiblioteksmanifest (bilaga 3)
- Mål för biblioteksverksamheten i Hedemora kommun, BUN 2004-05-05, § 89 (bil 4)
- FN:s barnkonvention (bilaga 5)

Biblioteksplanen utgår vidare från Hedemora kommuns vision – en bygd med framtidstro, där människor och näringsliv utvecklas. Det övergripande strategiska målet är att kommunen, genom att skapa möjligheter för en god livskvalitet och god omsorg, får människor att välja Hedemora kommun som bostadsort.

God livskvalitet innebär bland annat att Hedemora kommun:

- är en ekokommun med goda boendemiljöer
- utvecklar kultur- och naturmiljön
- erbjuder bra förskolor och grundskolor i kommunen, samt en gymnasieskola med utbildning av högsta kvalitet

- utvecklar en stimulerande och positiv miljö för näringslivet

2. Hedemora kommun - nuläge

Basfakta 2009-12-31	
Folkmängd	15 195
Areal (km ²)	840
Invånare/km ²	18
Barn i förskoleålder, %	5,7
Barn i grundskolan, %	10,3
Ungdomar i gymnasieålder 16-19 år, %	6,2
Vuxna 20-64 år, %	56,0
Vuxna 65 år och äldre, %	21,9

2.1 Befolkning och näringsliv

Folkmängd:

2009-12-31 uppgick kommunens invånarantal till 15 195 och fördelar sig enligt följande:

Hedemora stad	7 344
Västerby	370
Vikmanshyttan	848
Garpenberg	512
Husby	261
Stjärnsund	217
Långshyttan	1 681
Landsbygd övrig	3 947
<u>Restförda</u>	<u>15</u>
Hela kommunen	15 195

Näringsliv:

Näringslivet är mångskiftande i Hedemora och innehåller ca 1000 företag. Många företag har även en internationell marknadsorientering.

Sysselsättning i %: - Tillverkning 27%, - Vård och omsorg 23%, - Handel 12%, - Utbildning 10%, - Byggnads 7%, - Övrig sysselsättning 21%.

Större arbetsplatser i kommunen 2010:

	Antal anställda ca
Hedemora kommun	1500
Boliden AB, Garpenberg	350
Outokumpu Stainless, Kloster och Långshyttan	300
Erasteel Kloster AB	250
Milko Grådö	200
Hedemora assistans	100

2.2 Vård och omsorg

Vård- och omsorgsinsatser i kommunen 2010:

	Antal brukare
Hemtjänst	482
Särskilt boende (äldreboende)	159

Dagverksamhet (äldre)	17
Daglig verksamhet (psykiskt funktionshindrade)	36
Personlig assistent (funktionshindrade)	50 varav 26 privat utförare
Särskilt boende (funktionshindrade)	55
Daglig verksamhet (funktionshindrade)	80
Totalt:	879

2.3 Barn och utbildning

Kommunens förskolor, grundskolor respektive gymnasieskola med aktuellt elevantal ht 2010:

	Antal inskrivna barn i förskolan (sept 2010)
Område centrum	231
Område landsbygd	174
Område Husby	92
Totalt:	497

Pedagogisk omsorg (DBV) 37

Enskild förskola:

Noaks ark	19
Olympica Hedemora	63
Olympica Övernora	18
Snödroppen	14

	Antal elever i grundskolan inkl förskoleklass (sept 2010)
Fyrklöverskolan	122
Garpenbergs skola	46
Jonsbo skola	254
Smedby skola	68
Stjärnsunds skola	26
Stureskolan	248
Vasaskolan	357
Vikmanshyttans skola	74
Västerby skola	117
Totalt:	1 312

Martin Koch-gymnasiet 530

Hedemora Lärcentrum ca 275

Friskolor:

Annaskolan 43

Dormsjöskolan* 15

Olympicaskolan 237

*ingen av eleverna är folkbokförda i kommunen.

2.4 Föreningsliv och studieförbund

Kommunen har ett omfattande föreningsliv med ca 245 föreningar. Utbudet av föreningar varierar över tid men totalsiffran av antalet föreningar är relativt konstant.

Idrottsföreningar	78
Kulturföreningar	39
Handikappföreningar	18

Studieförbund	10
Hembygdsföreningar	7
Övriga föreningar	93
Totalt:	245
	2.5 Minoriteter

I Hedemora kommun är 9%, jämför Sverige 15%, av befolkningen utrikes födda eller har utländskt medborgarskap (SCB 2009-12-31). De stora invandrargrupperna i Hedemora har finska, norska, tyska, arabiska, thai och bosniska/serbokroatiska som modersmål.

Se nedan de största invandrargrupperna:

<i>Område</i>	<i>Antal</i>	<i>Största invandrargrupperna</i>
Norden	856	Finland, Norge, Danmark
EU-området	229	Forna Jugoslavien, Tyskland
Asien	230	Irak, Iran, Thailand
Afrika	108	Eritrea, Gambia, Somalia
Sydamerika	41	Peru, Chile

I kommunen finns det i juni 2010, 333 asylsökande på 356 platser. De asylsökande kommer från 32 olika länder och talar 20 olika språk. Huvuddelen av de asylsökande kommer från Somalia, Eritrea och de forna sovjetrepublikerna.

3. Biblioteksverksamheten i Hedemora kommun – nuläge

Hedemora stadsbibliotek består från halvårsskiftet verksamhetsåret 2010 av huvudbiblioteket i Hedemora stad, skolbibliotekscentralen, Martin Koch-gymnasiets bibliotek samt Infoteket vid Vasaskolan.

Organisatoriskt tillhör verksamheten Utbildningsförvaltningen i vilken Utbildningsnämnden är det politiskt beslutande organet.

Verksamhetsbudgeten under innevarande budgetår uppgår till ca 7,1 miljoner kr. Antalet anställda är från halvårsskiftet 2010, 11 personer som fördelas på 9,60 årsarbeten.

3.1 Folkbibliotek

I bokslut 2009 redovisade Hedemora stadsbibliotek 7,7 lån per invånare och år, vilket är något högre än riksgenomsnittets 7,6. Utlånen fördelade sig enligt följande: huvudbiblioteket 91,7 %, Långshyttans bibliotek 6,7%, Vikmanshyttans bibliotek 1%, självbetjäningssenheter 0,6%.

Öppettider:

Hedemora stadsbibliotek	
Måndag-torsdag 10-19	*Tidnings- och släktforskarrum är öppet vardagar från 08.00.
Fredag 9-18	*Andra öppettider tillämpas under under juni - augusti.
Lördag 10-14	

Under 2009 respektive 2010 lades biblioteken i Vikmanshyttan och Långshyttan ned, vilket innebär att Hedemora kommun från 2010-06-01 inte har någon filialverksamhet.

Pga nedläggning av 5 enheter åren 2005-2010 så har utlån per invånare och år sjunkit från från 10,7 år 2005 till 7,7 år 2009. Andra faktorer som påverkat nedgången är bl.a., förändrade biblioteksvanor, bokmomsens sänkning och en utökad tillgång till böcker i samhället.

Under samma period har bibliotekets digitala tjänster utvecklats, vilket inneburit att antalet besök på bibliotekets webbplats har ökat.

De fysiska biblioteksbesöken har under samma period sjunkit i antal.

Självbetjäningseenheter/bokdepositioner finns i Smedby och Stjärnsund. I Garpenberg är verksamheten vilande. I Smedby är depositionen placerad i grundskolan. I Stjärnsund i Brukskontoret där samarbete sker med Stjärnsundsbygdens biblioteksörening. Samarbete är inlett med Långshyttans samrådsgrupp avseende utplacering av en deposition i Långshyttans Folkets Hus, med start september 2010.

Depositioner finns även på institutioner som vårdcentral, servicehus och gruppboenden.

Huvudbiblioteket (Hb) är basen i kommunens biblioteksverksamhet. Utan ett fungerande Hb fungerar inte självbetjäningseenheter, depositionsverksamhet eller skolbibliotekscentral. Hb:s lokaler är av god kvalitet och den totala golvytan för biblioteket uppgår till 1 300 m² varav 1 000 är publik yta.

I enlighet med den antagna ”Handlingsplan för ökad tillgänglighet till biblioteksservice för personer med funktionshinder” (BUN 2006-02-06, §6) prioriteras tillgänglighetsfrågorna på alla nivåer inom biblioteksverksamheten.

3.2 Skolbibliotek

Den nya skollagen beslutades av riksdagen 2010-06-22 och träder i kraft from 2010-08-01 och ska tillämpas på utbildningar from 2011-07-01. 2:a kapitlet § 36 säger att eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek.

Enligt beslut i Barn- och utbildningsnämnden samt efter utvärdering av Vasaskolans Infoteks organisationstillhörighet (2007), har verksamhets- och personalansvar för Infoteket sedan 2005-01-01 legat hos stadsbiblioteket.

I realiteten tillämpas ett delat ansvar mellan bibliotekschef och rektor eftersom skolbiblioteket såsom pedagogisk resurs gör det svårt för den biblioteksansvarige att inneha ett totalansvar.

Detta överensstämmer med Lpo 94 (Läroplan för det obligatoriska skolväsendet) där rektor innehar ett särskilt ansvar för att ”skolans arbetsmiljö utformas så att eleverna får tillgång till handledning, läromedel av god kvalitet och annat stöd för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, t.ex. bibliotek, datorer och andra hjälpmedel”.

Stadsbiblioteket ansvarar för personalbemanning i form av biblioteksassistent 0,5. Vasaskolan har genom arbetsmarknadsåtgärd tillskjutit personalresurs i motsvarande omfattning.

Infotekets lokalyta uppgår till 143 m² och är placerade centralt i skolan. De är lättillgängliga och används flitigt av elever och lärare.

Skolbibliotekscentralen (SBC) tillhör stadsbibliotekets organisation. SBC är inrymt i stadsbibliotekets lokaler och bemannas av bibliotekarie och biblioteksassistent. Varje skola i kommunen har en kontaktperson gentemot SBC.

SBC fungerar som ett service- och utvecklingsorgan för skolbiblioteken i Hedemora. SBC hjälper skolorna med:

- bokinköp och prenumerationer
- översyn av skolbibliotekens bestånd
- råd och stöd i biblioteksfrågor

SBC lånar ut:

- temalådor
- grupp- och klassuppsättningar
- daisy (talböcker)
- pedagogisk litteratur

Kommunens friskolor ansvarar själva för att bibliotekslag och skollag efterlevs.

3.3 Gymnasiebibliotek

Enligt beslut i Barn- och utbildningsnämnden samt efter utvärdering av gymnasiebibliotekets organisationstillhörighet (2007), har verksamhets- och personalansvar för biblioteket sedan 2005 legat hos stadsbiblioteket.

I realiteten tillämpas ett delat ansvar mellan bibliotekschef och rektor eftersom skolbiblioteket såsom pedagogisk resurs gör det svårt för den biblioteksansvarige att inneha ett totalansvar.

Se även kapitel 3.2 av den nya skollagen samt Lpo 94.

Stadsbiblioteket ansvarar för personalbemanning i form av bibliotekarie 1,0.

Bibliotekets lokaler på 349 m² är placerade centralt i skolan, vilket gör dem lättillgängliga och till en mötesplats för eleverna.

Gymnasiebiblioteket är ett verktyg för lärande, där bibliotekarien ger elever och lärare pedagogiskt stöd genom bl.a. handledning, läsfrämjande verksamhet, undervisning i informationssökning och källkritik. Biblioteket är en pedagogisk resurs i skolarbetet som används flitigt av elever och lärare. Gymnasieskolan har ett biblioteksråd som består av rektor, lärar- och elevrepresentanter samt bibliotekarien som är sammankallande. Vid dessa möten diskuteras bl.a. frågor om inköp av böcker och tidskrifter, författarbesök samt utställningar och aktiviteter i biblioteket.

3.4 Övriga bibliotek

Övriga bibliotek som eventuellt finns i kommunen tillhör inte det s.k. allmänna biblioteksväsendet och omfattas inte av denna biblioteksplan.

4. Omvärldsanalys

Faktorer som kan påverka kommunen resp biblioteket under 2011-2014 redovisas nedan i 4.1 och 4.2.

4.1 Hedemora kommun

Kommunens egna prognoser och omvärldsanalyser visar:

- att antal kommuninvånare förväntas fortsätta att minska åren 2011-2014 med i genomsnitt -50 per år. Födelseunderskott i kombination med varierande flyttningsnetton är orsaken till denna prognos.
- att födelsetalen fortsätter att vara på en låg nivå. Antalet elever i den kommunala grundskolan beräknas minska åren 2011-2014, speciellt elever i den senare skolåldern. Antalet barn i förskoleålder ökar något under samma period medan elever i den tidigare skolåldern är ganska konstant. Ht 2010 uppgår antalet elever vid gymnasieskolan till 530. Sannolikt kan elevantalet fortsätta att sjunka fram till läsåret 2013/14 för att sedan plana ut.
- att andelen äldre kommuninvånare (65 år och äldre) ökar vilket leder till ett utökat behov av vård- och omsorgsinsatser. Ökade pensionsavgångar kan också leda till nyanställningar.

- att näringslivsutvecklingen intar en central roll. Att främja småföretagande och nyetableringar är prioriterade områden samt att ha ett gott förhållande till de stora arbetsgivarna.
- att rörligheten fortsätter att öka i samhället. Andelen pendlare ökar. Över 25 % av Hedemoras arbetande befolkning har idag sin sysselsättning i annan kommun.
- att på sikt tros den förväntade kraftiga tillväxten inom regionen Stockholm-Mälardalen samt den planerade kommunikationsförbättringen från och till Dalarna, ge en mer positiv syn på Hedemora kommuns framtida befolkningsutveckling.

4.2 Biblioteksverksamheten

Under den senaste 15 åren har landets biblioteksverksamhet genomgått stora förändringar. Informationstekniken har på allvar gjort sitt inträde och en mängd nya medier har tillkommit. Sedan 1990 har 1/3 av landets filialbibliotek lagts ned. Huvudorsaken till nedläggningarna har varit kommunernas försämrade ekonomi.

Antalet fysiska biblioteksbesök har minskat till förmån för de digitala besöken, dvs. besök på bibliotekens webbplatser och nättjänster. Användningen av bibliotekets olika tjänster är i stort sett konstant. Biblioteken fortsätter att prioritera hög kvalitet och professionalism i sitt arbete.

Faktorer i samhället som under 2011-2014 kan ge konsekvenser för biblioteksverksamheten i Hedemora:

- Förslag till ny bibliotekslag förväntas antas av riksdagen under 2010-2011 vilket bla kan innebära att alla lån (t.ex. dvd, fjärrlån) blir avgiftsfria.
- En pågående fjärrlåneutredning, dvs. lån mellan olika bibliotek i landet, kan innebära förändrade fjärrlånerutiner
- Förslag till nationellt samordningsuppdrag av olika kategorier av bibliotek i Sverige är inlämnat till regeringen under våren 2010. Enligt förslaget ska Kungliga biblioteket inneha det nationella samordningsansvaret. I uppdraget ingår även utvecklande av en Nationell bibliotekskatalog samt genomförande av en eventuell övergång för alla folkbibliotek till det internationella klassifikationssystemet, Dewey.
- En ytterligare utökad samverkan mellan olika kategorier av bibliotek möjliggör utveckling av nationella transporter av media samt upphandlingar av databaslicenser/servrar, information och programvaror.
- Regionförstoringar. Ifall Dalarnas län uppgår i en större region, kan det påverka Länsbibliotekets funktion och dess service gentemot kommunbiblioteken.
- Samhället utvecklas ytterligare mot ett mer mångkulturellt samhälle vilket kräver insatser där biblioteken utgör en mötesplats för mångfald och där inköp av medier på andra språk ökar.
- Bibliotekens roll som kunskapsförmedlare i informationssamhället fortsätter. Det livslånga lärandet fortgår med fler personer aktiva i olika former av utbildning.
- Skönlitteraturen och läsandet belyses i än högre grad. De vuxna erbjuds information, bokprat och programverksamhet i ämnet. Arbetet med att främja läsning och läsförståelse hos barn och unga lyfts fram i än högre grad.
- Tillgänglighetsfrågor fortsätter att prioriteras i samhället så även inom biblioteken.
- Den kommunala ekonomin bestämmer ramarna för biblioteksverksamheten.

5. Utvecklingsområden

I all verksamhetsutveckling tillämpas ett tillgänglighetsperspektiv. Tillvaratagande av personalens kompetens och en fortsatt kompetensutveckling prioriteras.

Barn och ungdomar är en prioriterad målgrupp där skolbiblioteksverksamheten fyller en betydelsefull roll. Tillsammans med bibliotekets särskilda tjänster, det livslånga lärandet, lustläsningen, medierna,

webbtjänsterna och bibliotekets programverksamhet, bidrar allt detta till att invånarna i Hedemora kommun kan erbjudas en biblioteksverksamhet av hög kvalitet.

5.1 De små barnen

Barn i förskoleålder tillhör den prioriterade målgruppen.

Samarbete sker med Barnavårdcentralen som anordnar föräldrautbildning, där biblioteket medverkar med bland annat information om språkutveckling, läsning och om bibliotekets verksamhet. Samarbete sker även med familjecentralen som är en mötesplats för barn och föräldrar. Där kan man även få stöd från landsting och kommun i frågor som rör barn och föräldrarollen.

De flesta av kommunens förskolor använder sig av bibliotekets tjänster i form av utskick av bokpåsar och boklådor. Förskolornas besök på biblioteket är sporadiska främst på grund av praktiska orsaker.

Samtliga förskoleklasser (6-åringar) bjuds in till biblioteket där barnen får en introduktion. De förskoleklasser som inte har möjlighet att besöka biblioteket, erbjuds besök av barnbibliotekarien.

Fortsatta insatser/utvecklingsområden:

- Nå fler barnfamiljer (än de som deltar i BVC:s föräldrautbildning och besöker familjecentralen).
- Öka antalet besök av förskolebarn på biblioteket.
- Öka förskolans nyttjande av bibliotekets tjänster.
- Öka kontakten med förskolorna genom uppsökande verksamhet.

5.2 Barn i grundskoleålder

Barn och ungdomar i skolålder tillhör den prioriterade målgruppen. De hör till de flitigaste låntagarna.

Majoriteten av kommunens skolor använder sig av skolbibliotekscentralens tjänster. Många skolor besöker stadsbiblioteket där de får handledda visningar eller bokprat.

En fortsatt viktig del av bibliotekets verksamhet är att bistå grundskolan i deras arbete med att stärka barns läsutveckling och att skapa läslust. Detta i enlighet med intentionerna i Lpo 94 samt i bibliotekslagen där väl utvecklade skolbibliotek är en viktig förutsättning för läsutveckling och informationsökning. Det är även viktigt att skolorna besöker stadsbiblioteket och får kännedom om dess verksamhet. Därigenom utvidgas läs- och biblioteksvanorna ytterligare.

Ungdomsavdelningen vid stadsbiblioteket är flitigt besökt och fungerar dels som en träffpunkt för ungdomar och dels som en plats för lustläsning.

Fortsatta insatser/utvecklingsområden:

- Öka grundskolans nyttjande av skolbibliotekscentralens tjänster och speciellt de skolenheter som idag gör det i mindre utsträckning. Utveckla skolbiblioteken i kommunen och fortsätta bistå förmedlarna, dvs. pedagogerna.
- Öka antalet besök av kommunens skolor vid stadsbiblioteket.
- Öka barn och ungdomars besök vid stadsbiblioteket och stärka deras fritidsläsande.

5.3 Ungdomar i gymnasieålder

Ungdomar i gymnasieåldern tillhör den prioriterade målgruppen.

Gymnasiebiblioteket fortsätter att utveckla sin pedagogiska funktion gentemot elever och lärare för att understödja läroplanens undersökande arbetssätt och är en självklar del i skolans verksamhet.

Fortsatta insatser/utvecklingsområden:

- Utöka samarbetet mellan gymnasiebibliotekarien och lärare vid de olika programmen.
- Öka informationskompetensen, dvs förmågan att söka, kritiskt utvärdera och använda information, hos elever och lärare vid Martin Koch-gymnasiet.
- Utöka de läsfrämjande insatserna vid gymnasiebiblioteket, att väcka läslust.
- Öka ungdomars besök vid stadsbiblioteket för att främja läslust och uppmuntra dem att bli biblioteksanvändare.

5.4 Det livslånga lärandet

Vi lever i vad som brukar kallas ett informations- och kunskapssamhälle. Människor uppmuntras att studera och kompetensutveckla sig under hela sin levnad. Detta brukar benämnas som livslångt lärande. Människor skall själva kunna bestämma tid och plats för sina studier. Många väljer att läsa på distans och internetbaserad undervisning sker i större utsträckning.

Dessa studerandegrupper använder sig oftast av sitt närmaste bibliotek och ställer höga krav på biblioteksservice, såsom tillgång till litteratur, datorer, databaser, nättjänster och studieplatser. Behovet av personalkompetens inom informationssökning och IT samt pedagogisk handledning ökar hela tiden.

Biblioteket har vidare ett ansvar i att garantera medborgarna tillgång till samhällsinformation samt ett särskilt ansvar för sin litteratur om den egna bygden, den s.k. lokalsamlingen.

Idag erbjuder vi följande service till studerande/forskare:

- Lärum med bokningsbar dator med tillgång till olika databaser, internet och skrivare. I detta rum finns även Hedemoras och Dalarnas lokalsamling samt möjlighet att släktforska.
- Ett tyst lärum med studieplatser.
- Trådlöst internet, dvs. besökare kan ta med sig sina bärbara datorer och få tillgång till internet.
- Fjärrlån: Böcker som inte finns i vårt bibliotek, kan förmedlas gratis från bibliotek i Sverige.
- Databassökning och informationssökning utförda av bibliotekarier.
- Visning av biblioteket, bibliotekskatalogen, internet och databaser, enskilt eller i grupp.

Fortsatta insatser/utvecklingsområden:

- Fortsätta samarbetet med Högskolan Dalarna i syfte att förbättra servicen till de studerande.
- Etablera samarbete med Lärcentrum och andra utbildningscentra.
- Fortsätta bjuda in föreningar, studieförbund och övriga intressegrupper.
- Utveckla studiebesöken samt användarundervisningen.

5.5 Särskilda tjänster och tillgänglighet

Det är en demokratisk rättighet för alla människor att på lika villkor få tillgång till kultur, litteratur och information. Biblioteket tillhandahåller därför särskilda tjänster och medier för dem med funktionshinder.

”Boken kommer” är en service för personer som har svårt att komma till biblioteket pga långvarig sjukdom, hög ålder eller funktionshinder. Tjänsten innebär att man får böcker hemskickade utan kostnad.

Ett tiotal verksamheter såsom vårdcentral, särskilda boenden för äldre och gruppboenden inom LSS får regelbundet bokdepositioner på 3-6 månader.

Exempel på anpassade medier är böcker i storstilsskrift, lättlästa böcker samt daisy.

För att sprida kännedom om ”Boken kommer”, de anpassade medierna samt för att nå ut till fler användare har biblioteket under 2010 påbörjat en informationskampanj riktad till Vård- och omsorgsförvaltningen.

”Handlingsplan för ökad tillgänglighet till biblioteksservice för personer med funktionshinder” som 2006 antogs av BUN, resulterande i en åtgärdslista. Huvudbiblioteket ska senast 2010 vara tillgängligt avseende information, lokaler och verksamhet.

Fortsatta insatser/utvecklingsområden:

- Nå ut till fler användare av bibliotekets särskilda tjänster.
- Ytterligare utöka samarbetet med Vård- och omsorgsförvaltningen.
- Verkställande av åtgärdslista i handlingsplan för tillgänglighet.

5.6 Medier och IT-tjänster

Boken och tryckta medier utgör fortfarande basen för folkbiblioteken. Ny teknik och förändrade informationsvanor ställer dock krav på anpassning och förändring av utbudet av tjänster.

Teknikutvecklingen har slagit igenom med stor kraft och biblioteken har fått en mängd nya medier t.ex. e-böcker, cd, cd-rom, dvd, daisy, ljudböcker på cd och mp3, spelfilmer på dvd, språkkurser på cd och cd-rom, internet, nättjänster och databaser. Informationsförsörjningen förutsätter att personalen har relevant utbildning inom biblioteks- och informationsområdet samt pedagogisk kompetens.

Dagens och framtidens krav på utveckling gäller främst ökad tillgänglighet till vissa bibliotekstjänster dygnet runt, dvs. 24-timmarsbiblioteket, vilket nu är möjligt via bibliotekets nya webbplats.

Biblioteken ska verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare.

En förutsättning för tillhandahållande av ny teknik, nya medier och en fortsatt utveckling av webbplatsen är att biblioteket har en god teknisk infrastruktur.

Fortsatta insatser/utvecklingsområden:

- Revidera befintlig medieplan
- Utarbeta en IT-strategi
- Samverka med andra bibliotek i länet
- Marknadsföring
 - Tryckt information
 - Digital information
 - Personlig information
- Utveckla webbplatsen

5.7 Programverksamhet

Programverksamhet för barn respektive för vuxna är etablerat sedan många år tillbaka. Detta genomförs i samarbete med studieförbund, kulturföreningar och kultur- och fritidsförvaltning.

Stadsbiblioteket samarbetar även med Kulturnätverk för förskolan i Hedemora kommun.

Fortsatta insatser/utvecklingsområden:

- Erbjud programverksamhet för barn 0-6 år och för vuxna i bibliotekets lokaler i samarrangemang med övriga kommunala förvaltningar, studieförbund och kulturföreningar.

6. Utvärdering och revidering av biblioteksplanen

En årlig verksamhetsplan upprättas med utgångspunkt från biblioteksplanen. Uppföljning sker i den årliga verksamhetsberättelsen. Uppföljning och revidering av biblioteksplanen sker under år 2014.

Bibliotekslagen

Bibliotekslag; utfärdad den 20 december 1996. SFS 1996:1596, omtryck 1998:1249. Enligt riksdagens beslut (Prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU:1, rskr. 1996/97:129) föreskrivs följande:

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet.

2 § Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek. Folkbiblioteken skall verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare. Varje kommun skall ha folkbibliotek.

3 § På folkbiblioteken skall allmänheten avgiftsfritt få låna litteratur för viss tid. Bestämmelsen hindrar inte att ersättning tas ut för kostnader för fotokopiering, porto och andra liknande tjänster. Inte heller hindrar den att en avgift tas ut i de fall låntagare inte inom avtalad tid lämnar tillbaka det som de har lånat.

4 § Ett länsbibliotek bör finnas i varje län. Länsbiblioteken skall bistå folkbiblioteken i länet med kompletterande medieförsörjning och andra regionala biblioteksuppgifter. För den kompletterande medieförsörjningen skall också finnas en eller flera lånceentraler.

5 § Inom grundskolan och gymnasieskolan skall det finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen.

6 § Det skall finnas tillgång till högskolebibliotek vid alla högskolor. Dessa bibliotek skall inom de områden som anknuter till utbildning och forskning vid högskolan svara för biblioteksservice inom högskolan och i samverkan med landets biblioteksväsen i övrigt ge biblioteksservice.

7 § Kommunerna ansvarar för folk- och skolbiblioteksverksamheten. Landstingen ansvarar för länsbiblioteken och för biblioteken vid högskolor med landstingskommunalt huvudmannaskap. Staten ansvarar för övriga högskolebibliotek och för lånceentralerna samt för sådan biblioteksverksamhet som enligt särskilda bestämmelser tillkommer på staten.

7 a § Bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet skall samverka. Kommuner och landsting skall anta planer för biblioteksverksamheterna. (Lag 2004:1261)

8 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov.

9 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språk-utveckling och stimulera till läsning.

10 § Länsbibliotek, lånceentraler, högskolebibliotek, forskningsbibliotek och andra av staten finansierade bibliotek skall avgiftsfritt ställa litteratur ur de egna samlingarna till folkbibliotekens förfogande samt i övrigt samverka med folk- och skolbiblioteken och bistå dem i deras strävan att erbjuda låntagarna en god biblioteksservice.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997. På regeringens vägnar Göran Persson, Marita Ulvskog
(Kulturdepartementet) § 7 a tillagd i SFS 2004:1261

Unescos folkbiblioteksmanifest

Bakgrund

År 1949 antog UNESCO ett folkbiblioteksmanifest, som beskrev folkbiblioteket som en levande samhällskraft, en demokratisk institution för utbildning och ett folkets universitet. För att omsätta manifestets idéer i praktisk handling inrättades under 1950-talet tre modellbibliotek: i New Delhi, vid Columbia University i Medellín och i Enugu i Nigeria.

En andra version av UNESCO:s folkbiblioteksmanifest utkom 1972. I november 1994 antogs en tredje version. Även här anges folkbibliotekens mål och vilka tjänster ett folkbibliotek bör tillhandahålla. Manifestet ger uttryck för vad som är önskvärt och eftersträvansvärt, även om vägen dit kan vara lång i många delar av världen. Statens kulturråd utsåg hösten 1995 Ljusdals kommunbibliotek till svenskt modellbibliotek. Att valet föll på Ljusdals kommunbibliotek, som var ett av flera möjliga alternativ, berodde på att förutsättningarna ansågs goda för ett inspirerande utvecklingsarbete.

Unescos Folkbiblioteksmanifest 1994

Frihet, välfärd, samhällelig och personlig utveckling är grundläggande mänskliga värden. De kan bara förverkligas genom välinformerade medborgare med möjlighet att utöva sina demokratiska rättigheter och därigenom spela en aktiv roll i samhällslivet. Medborgarnas egna deltagande i utvecklingen av demokratin är beroende av en fullgod utbildning samt en fri och obegränsad tillgång till kunskap, tankar, kultur och information. Folkbiblioteket som lokalt kunskapscentrum utgör en grundförutsättning för ett livslångt lärande, ett självständigt ställningstagande och en kulturell utveckling för den enskilde och för olika grupper i samhället. UNESCO uttrycker i detta manifest sin tilltro till folkbiblioteket som en levande kraft för främjande av utbildning, kultur och information och som en viktig drivkraft i strävan efter fred och andlig utveckling. UNESCO uppmanar därför stat, landsting och kommuner att stödja och att aktivt medverka i en utveckling av folkbiblioteksväsendet.

Folkbiblioteket

Folkbiblioteket skall som lokalt kunskapscentrum göra alla slag av kunskap och information lätt tillgänglig för sina användare.

Folkbiblioteket är till för alla, oberoende av ålder, ras, kön, religion, nationalitet, språk eller samhällsklass. Särskilda tjänster skall kunna erbjudas dem som av någon anledning inte kan utnyttja det gängse utbudet, exempelvis språkliga minoriteter, personer med olika handikapp, patienter på sjukhus eller interner inom kriminalvården.

Alla åldersgrupper skall kunna finna material som tillgodoser deras behov. Samlingar och tjänster skall omfatta alla slag av lämpliga medier, förmedlade genom modern teknologi såväl som traditionellt material. Kvalitet samt anpassning till lokala förutsättningar och behov skall tjäna som grundläggande princip. Samlingarna skall spegla tidsanda och samhällsutveckling men skall också tjäna som minne för mänsklig strävan och fantasi.

Folkbibliotekets samlingar och utbud av tjänster skall inte vara föremål för någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur och inte heller för kommersiella påtryckningar.

Folkbibliotekens uppgifter

Folkbibliotekets huvuduppgifter är att verka för läskunnighet, information, utbildning och kultur bland annat genom att:

1. Skapa och stärka läsvanor hos barn redan från tidig ålder
2. Stödja såväl självstudier som formell utbildning på alla nivåer
3. Erbjudna möjligheter till kreativitet och personlig utveckling
4. Stimulera barns och ungdomars fantasi och kreativitet
5. Främja kunskap om kulturarvet, förståelse för kulturen och insikt om vetenskaplig forskning och utveckling
6. Vara öppna för alla konstnärliga uttrycksformer
7. Främja kontakten mellan olika kulturer och stimulera en kulturell mångfald
8. Stödja muntlig berättartradition

9. Garantera medborgarna tillgång till alla slag av samhällsinformation
10. Tillhandahålla erforderliga informationstjänster för det lokala näringslivet, för organisationerna och för olika intressegrupper
11. Underlätta utnyttjandet av informationsteknologi och förbättra kunskaperna om dess användning
12. Ge stöd till och delta i alfabetiseringsprogram för alla åldersgrupper och vid behov ta initiativ till sådan verksamhet.

Lagstiftning, finansiering och samverkan

Folkbibliotekets tjänster skall i princip vara avgiftsfria. Folkbiblioteken är ett samhällsansvar. De bör därför ha stöd i en särskild lagstiftning och bekostas av allmänna medel. Folkbiblioteken bör ses som ett viktigt led i en långsiktig strategi för kultur, informationsspridning, utbildning och ökad läskunnighet.

För att säkerställa och främja en nationell samordning och samverkan inom biblioteksområdet bör statsmakterna genom lagstiftning och biblioteksplanering fastställa en nationell bibliotekspolitik. Denna bör grundas på en samsyn och en gemensam standardnivå.

Nätverket inom folkbiblioteksområdet bör utformas med hänsyn till strukturen inom hela det allmänna biblioteksväsendet.

Ledning och förvaltning

Ett handlingsprogram bör upprättas som utifrån lokala behov tydligt fastställer mål, prioriteringar och utbud av tjänster. Folkbiblioteket bör dessutom ha en effektiv organisation och skötas på ett fackmässigt sätt.

Folkbiblioteket bör samarbeta såväl lokalt och regionalt som nationellt och internationellt med berörda intressenter; exempelvis olika användargrupper och yrkeskategorier.

Folkbibliotekets tjänster skall vara tillgängliga för alla. Detta förutsätter att biblioteksbyggnaderna är centralt belägna, att lokalerna är anpassade för läsning och studier, försedda med lämplig teknisk utrustning och ha tillräckligt öppethållande för att passa användarna. Detta innebär också att biblioteket genom uppsökande verksamhet skall erbjuda sina tjänster också till dem som inte själva kan komma till biblioteket.

Bibliotekets tjänster skall anpassas till lokala behov.

Bibliotekarien skall aktivt fungera som förmedlare av bibliotekets resurser. Grundutbildning och fortbildning för bibliotekarier är en förutsättning för en fullgod kvalitet på bibliotekets tjänster.

För att alla skall kunna ta del av bibliotekets samtliga tjänster bör det upprättas program för uppsökande verksamhet och för användarutbildning.

Att förverkliga manifestet

Beslutsfattare på alla nivåer, liksom hela biblioteksvärlden uppmanas härmed att verka för att de principer som formulerats i detta manifest omsätts i handling.

Manifestet är utformat i samarbete med International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA).

Unescos skolbiblioteksmanifest

Skolbiblioteket förmedlar kunskap och tankar som är grundläggande i ett informations- och kunskaps- samhälle. Skolbiblioteket ger eleverna de färdigheter som behövs för ett livslångt lärande. Det ger dem möjligheter att utveckla sin inlevelseförmåga för att de ska kunna ta sitt ansvar som medborgare.

Skolbibliotekets uppgifter

Som stöd för studierna erbjuder skolbiblioteket tjänster i form av informationssökning, via litteratur och andra medier. Det ger hela skolsamhället möjlighet att utveckla ett kritiskt tänkande genom att mer effektivt kunna hantera informationskällorna. Skolbiblioteken ingår i ett omfattande biblioteks- och informationsnätverk enligt principerna i Unescos folkbiblioteksmanifest.

Skolbibliotekets personal ger stöd vid användningen av både tryckta och elektroniska informationskällor, alltifrån skönlitteratur till facklitteratur, från både egna och andras samlingar. Skolbibliotekens material är ett värdefullt komplement till läromedel och i undervisningen.

Erfarenheten visar att elevernas förmåga att läsa, skriva, lösa problem och utnyttja informationsteknik förbättras när bibliotekarier och lärare samarbetar.

Skolbiblioteket är till för alla i skolsamhället, oavsett ålder, ras, kön, religion, nationalitet, språk, befattning eller social status. Skolbiblioteket skall erbjuda alternativ för dem som inte kan ta del av gängse material och tjänster. Tillgängligheten till skolbibliotekets samlingar och tjänster bör i enlighet med FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna inte underkastas någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur eller kommersiella påtryckningar.

Lagstiftning, finansiering och samverkan

Skolbiblioteket är en viktig del i en långsiktig utbildningsstrategi, för läskunnighet liksom för ekonomisk, social och kulturell utveckling. Då ansvaret för skolbiblioteken kan vara lokalt, regionalt och nationellt bör det ha stöd av lagstiftning och riktlinjer. Skolbiblioteken skall ha tillräckliga och varaktiga anslag för utbildad personal, material, teknik och annan utrustning.

Skolbibliotekets tjänster skall vara avgiftsfria.

Skolbiblioteket är en viktig del i det lokala, regionala och nationella biblioteks- och informationssamarbetet. Då skolbibliotek delar lokaler och/eller resurser med ett annat bibliotek, t.ex. ett folkbibliotek, skall skolbibliotekets speciella behov beaktas och tillgodoses.

Skolbibliotekets mål

Skolbiblioteket är en del i utbildningsväsendet.

Skolbiblioteket spelar en viktig roll för utbildning och kultur, för att främja läs- och skrivkunnigheten och förmågan att söka information.

Skolbiblioteket grundläggande uppgifter omfattar följande:

Att stödja och främja de utbildningsmål som anges i skolans målsättning och läroplaner.

Att främja elevernas läslust och lust att lära samt lära dem att bli biblioteksanvändare.

Att erbjuda möjligheter att skapa och använda information som en väg till kunskap, förståelse, fantasi och glädje.

Att ge eleverna träning att värdera och använda information, oavsett form, samt ge dem insikt och förståelse för olika kommunikationsformer.

Att ge tillgång till såväl lokala och nationella som globala resurser för att öka förståelsen och ge insikt om olika idéer, erfarenheter och åsikter.

Att anordna aktiviteter som främjar kulturell och social medvetenhet och lyhördhet.

Att tillsammans med elever, skola och föräldrar verka för att uppnå skolans målsättning och främja insikten om att åsiktsfrihet och tillgång till information är förutsättningar för medborgaransvar och för delaktighet i ett demokratiskt samhälle.

Att främja läsning.

Att verka för att skolbibliotekets resurser görs tillgängliga inom och utanför skolan.

Skolbiblioteket kan fullgöra dessa uppgifter genom att upprätta handlingsplaner och utveckla sina tjänster, genom urval och anskaffning av lämpliga informationskällor samt genom att erbjuda vägledning och undervisning med hjälp av utbildad personal.

Bemanning

Den fackutbildade skolbibliotekarien har ansvar för ledning och planering av arbetet.

Skolbibliotekarien och övrig personal ansvarar även för samarbete med skola, folkbibliotek och andra aktörer. Skolbibliotekariernas roll kan variera beroende på anslag, läroplaner och undervisningsmetoder samt på nationella juridiska och ekonomiska förutsättningar.

Kunskaper i biblioteksadministration, informationshantering och pedagogik är en förutsättning för att bedriva en effektiv skolbiblioteksverksamhet.

I en värld där samverkan betyder allt mer måste skolbibliotekarierna ha den kompetens som behövs för att stödja elever och lärare vid informationssökning. Skolbibliotekarierna bör därför ges möjlighet till fortlöpande kompetensutveckling.

Ledning och förvaltning

En effektiv och åskådlig verksamhet förutsätter:

Att tydliga mål, prioriteringar och verksamhetsområden för skolbiblioteket anges i anslutning till läroplanerna,

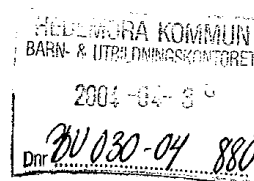
Att skolbiblioteket organiseras och drivs professionellt,

Att skolbiblioteket är öppet för hela skolsamhället och att det är en del av det omgivande samhället,

Att samarbete med skola, föräldrar, andra bibliotek samt med lokalsamhället uppmuntras.

Antaget av Unescos generalkonferens 1999.

Påmin 5 89/04 1(1)

HEDEMORA
KOMMUNBarn- och grundskoleförvaltningen
Hedemora stadsbibliotekPolicy för biblioteksverksamheten i Hedemora kommun

Dokument som ligger till grund för biblioteksverksamheten:

Kulturnämndens mål antagna KF 1991.04.25

Bibliotekslagen 1997

UNESCOS Folk- och skolbiblioteksmanifest 1994/1999

Barnplan för Hedemora kommun KF 2002.04.24

Hedemora stadsbibliotek består av huvudbibliotek i Hedemora. Filaier/utlåningsstationer finns i Långshyttan, Garpenberg, Vikmanshyttan, Stjärnsund och Smedby.

Huvudbiblioteket är basen i verksamheten, och kompletterar med den service som inte är möjlig att ge vid filialerna.

Verksamheten skall alltid ha bibliotekets användare i fokus.

Bibliotekets uppgift är att tillhandahålla och förmedla material/medier

som gör det möjligt för kommunens invånare att ta del av information, kunskap, kultur via litteratur och alternativa uttrycksformer. Boken prioriteras högt.

Biblioteket skall vara en del i samhällsutvecklingen och göra det möjligt för

invånarna att ta del av information och informationsteknologin.

Bibliotekets samlingar skall bestå av både traditionellt tryckt, audiovisuellt och elektroniskt material av god kvalitet. Samlingarna skall inte vara föremål för någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur. Rasistiskt material eller sex- och våldsskildringar av spekulativ art skall inte ingå.

Biblioteket är till för alla kommunens invånare. Information om verksamheten

skall finnas lättillgänglig, både som trycksaker och via bibliotekets hemsida.

Särskilda tjänster skall erbjudas funktionshindrade personer.

Barn- och ungdomsverksamheten har hög prioritet.

Bibliotekets lån skall vara gratis, men förseningsavgifter tas ut.

Lokalerna skall vara anpassade och tillgängliga för kunskapsinhämtning och upplevelser.

Bibliotekspersonalen skall vara serviceinriktad och ha erforderlig kompetens.

Öppettiderna skall vara anpassade så att så många som möjligt kan utnyttja biblioteket.

Biblioteket samordnar skolbiblioteksverksamheten via skolbibliotekscentralen.

Rektor ansvarar för skolbiblioteket inom respektive område.

Samarbete med övriga förvaltningar och ideella föreningar bör ske.

Biblioteket skall vara centrum för information/kunskap och upplevelser/förströelse – en mötesplats för alla.

En biblioteksplan upprättas, där detaljerade uppgifter om verksamheten beskrivs. Planen revideras årligen.

Tillägg from 2004.03.03: Avgift à 20 kr/dygn gäller för spelfilm för vuxna, DVD.

Hedemora 2004.04.30

Lena Stoltz
Barn- och grundskolechef

Lisa Isacson
Bibliotekschef

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Hemsida: www.hedemora.se
Box 201	Hökargatan 10	0225-341 88	0225-153 33	

776 28 Hedemora

FN:s konvention om barnets rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter – Barnkonventionen – består av 54 artiklar. Nedan presenteras denna i en förkortad version. (Alla artiklar tas inte upp i texten.)

Artikel 1

Ett barn - det är varje människa under 18 år.

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 3

Barnets bästa ska alltid komma i första rummet

Artikel 4

Konventionsstaterna ska sträva efter att till det yttersta av sina tillgängliga resurser söka förverkliga barnets sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. När resurserna inte räcker till bör man söka lösningar genom internationellt samarbete.

Artikel 6

Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas

Artikel 7

Barnet har rätt till ett namn och en nationalitet. Barnet har rätt, så långt det är möjligt, att få veta vilka föräldrarna är.

Artikel 9

Barnet ska inte hållas åtskilt från sina föräldrar mot sin vilja, utom när det är för barnets bästa.

Barn som inte bor med båda föräldrarna ska ha rätt att träffa båda två regelbundet.

Artikel 10

Ansökningar från familjer som vill återförenas över statsgränser ska behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt.

Artikel 12-15

Barnet har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det. När domstolar och myndigheter behandlar fall som rör barnet ska barnet höras och barnets intresse komma i första rummet. Barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet ska respekteras.

Artikel 18

Båda föräldrarna har gemensamt det primära ansvaret för barnets uppfostran och utveckling. Barnets bästa ska för dem komma i första rummet.

Artikel 19

Barnet har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar eller andra vårdnadshavare.

Artikel 20-21

Barnet, som berövats sin familjemiljö, ska ha rätt till alternativ omvårdnad. Vid adoption ska staterna säkerställa barnets bästa i enlighet med gällande lagar.

Artikel 22

Flyktingbarnet har rätt till skydd och hjälp om det kommer ensamt eller tillsammans med föräldrar eller annan person.

Artikel 23

Varje barn med fysiskt eller psykiskt handikapp har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv som möjliggör dess aktiva deltagande i samhället.

Artikel 24

Barnet har rätt till hälso- och sjukvård. Alla länder ska arbeta för att minska spädbarnsdödligheten och bekämpa sjukdomar och undernäring och avskaffa traditionella, hälsofarliga sedvänjor. Gravida och nyblivna mammor har rätt till hälsovård.

Artikel 28-29

Barnet har rätt till gratis grundskoleutbildning. Undervisningen bör förbereda barnet för livet, utveckla respekt för mänskliga rättigheter och fostra i en anda av förståelse, fred, tolerans och vänskap mellan folken.

Artikel 30

Barnet, som tillhör minoritetsgrupper eller ursprungsbefolkningar, har rätt till sitt språk, sin kultur och religion.

Artikel 31

Barnet har rätt till lek, vila och fritid.

Artikel 32

Barnet har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande samt mot hårt arbete som skadar eller hindrar barnets skolgång och äventyrar barnets hälsa.

Artikel 33

Barnet har rätt att skyddas från olaglig användning av narkotika.

Artikel 34

Barnet har rätt att skyddas mot alla former av sexuella övergrepp och mot att utnyttjas i prostitution och pornografi.

Artikel 35

Bortförande, försäljning eller handel med barn ska förhindras.

Artikel 37

Inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling och bestraffning. Inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Barnet får inte bestraffas med livstids fängelse eller dödsstraff. Varje frihetsberövat barn ska behandlas humanitiskt och med respekt. Barnet har rätt att så snart som möjligt få juridisk hjälp. Barnet i fängelse har rätt till kontakt med och besök av sin familj.

Artikel 38

Konventionsstater skall vidta alla lämpliga åtgärder för att tillförsäkra att barn under 18 år inte deltar i väpnade konflikter.

Artikel 39

Barnet som blivit offer för vanvård, utnyttjande, försummelse, tortyr, väpnade konflikter eller annan omänsklig behandling har rätt till rehabilitering och social återanpassning.

Artikel 40

Barnet, som är anklagat för brott eller blivit dömt för straffbara handlingar, har rätt till en behandling som främjar barnets känsla för värdighet och för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

Artikel 41

Rättigheterna i konventionen gäller inte om andra nationella lagar ger barnet större möjligheter att förverkliga rättigheterna.

Artikel 42

De stater som anslutit sig till konventionen åtar sig att göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland vuxna och barn.

Artikel 43-45

Bestämmelser om hur alla länder som anslutit sig till konventionen ska arbeta för att förverkliga den. En övervakningskommitté inom FN granskar konventionsstaternas rapporter. FN-organ och frivilligorganisationer kan också delta med information till FN.

Artikel 46-54

Regler om hur stater kan ansluta sig till konventionen och när dessa börjar gälla. En reservation som strider mot denna konventions ändamål och syfte skall inte tillåtas.